

A Láng Gépgyár madártávlatból

Nehéz köszénfüstöt nyom le a szél Angyalföld tetőire, nedves koromszemcsékkel maszatozza össze a zótyögő villamosok ablakait, ázott ruhák füst-, olaj- és fémszaga próbálja elnyomni az önkiszolgáló büfé rizseshúsainak illatát, ahol munkaruhás férfiak költik el sietős reggelijüket, hajtják le az aznapi első két deci bort, kutyafuttában, két megszokott mozdulat között.

Makacs, hideg eső esik. A Láng Gépgyár láncsal elkerített parkolóján külföldi rendszámú, fehér sportkocsi áll: csillogó hűtőjével váratlanul bukkan elő a pára- és füstglóriából a fal tövében. Gazdája benn tárgyal az irodaépületben.

Két kép

Ezen a tájon könnyű eltévedni az évszámok között. Két fotó fekszik előttem, az egyik 1927-ben, a másik 1967-ben készült, rajtuk a Láng Gépgyár, a Váci út egy darabkája *madártávlatból*.

Ezer hasonló kép közül is kiválasztanám ezt a kettőt, annyira jellegzetesek a századvég ipari stílusában, gyarló fantáziával díszített homlokzatok, a két kémény, a csarnokok elrendezése, mely csaknem változatlanul őrzi a korszak és a hajdanvolt tulajdonos, Rózsa keményítőgyáros szépészeti gusztyusát — akitől aztán 1873-ban egy dús bajuszú, világot járt mérnökember, Láng László veszi meg az Ördögárok (a mai Turbina utca) és a váci postaút által határolt, gazdasági depresszióval küszködő gyártelepet.

A két fotó megdöbbentő hasonlóságról árulkodik. Nemcsak a hamuszínű fátyolra gondolok itt, mely a falakat bevonja és valami egységes Váci úti tónust, a korom, a füst, a por, a rozsdá árnyalatait festegeti fel, immár egy évszázada, Angyalföld falaira és vágyainak mennyboltozatára; nemcsak a túlonúl szigorú izlésre, mely a tíz éve és a hetven éve emelt épületeket szellemükben szinte megkülönböztethetetlenül egyformára álmódta és varázsolta oda, arra a 63 ezer négyzetméter kiterjedésű óriás telepre, szorgos igyekezéssel akarván el-tüntetni a szellősebb építkezési mód foghíjait. És talán nem is csak a környezet teszi a bámulatos hasonlóságot.

Százéves múlt

Nem — mindezek elemei csak a hitnek, hogy a hajdani dolgoknak lelke van és ez a lélek, rögződve a hagyományokban, mozdulatokban; megújva a kőben, melyet régi nesterek raktak okos tudományával egymás fölé, őrződve vasban, melyet egykor teyeres szorítása melegeit emberivé — a lélek ott lebeg a zugokban mindenütt és arca a gyár arca marad sokáig, akár kedvünk szerint, akár akaratunk ellen való.

Igy aztán nem lepődhetünk meg túlságosan, ha a turbinaizem egyik csarnokát például munkások egymás között "Udvarátfedés"-nek hívják, emlékezve arra, hogy helyén égen gyáruddvar terpeszkedett, lovas kocsikkal, szállongó porral és németül káromkodó uvarosokkal.

Főlősleges, bár nem egészen anulság nélkül való volna itt képzeletben végigkísérni, hogy az a százéves üzem a gazdasági helyzet változásaihoz idonulva mi mindent, hányféle erméket gyártott, a gőzmalom gépeitől a kohógáz- és Diesel-motorokon, tüzéségi lövedékhüvelyeken át a szövésnyomdagépekig... A rugalmasság alapja mindig egy volt: *korszerű géppark és jól képzett, híres szakmunkásgárda, amely könnyedén nézhetett farkasszemet akármiféle profiváltozással.*

A kép — mint minden kép — *csalóka* persze egy kicsit. Nem kell túl sokáig keresgelnünk, hogy ne csak párhuzamokat fedezzünk fel múlt és jelen között. A svájci Brown-Boveri cég, amely 1947-ben, megfelelő minőségi garanciák híján, felmondta a gőzturbinák gyártására kötött, hosszú éveken át gyümölcsöző licenzerződést, 1965-ben ismét szerződött a Lánggal: nagy redmény volt, s ez már a je-

len javára tanúskodik. A Brown-Boveri Cie. kinosan vigyáz a hírnevére. A Láng turbinái 5—8 év múlva teljesítmény és műszaki színvonal tekintetében várhatólag utoléri a világszínvonalat, a jelenleg gyártott legnagyobb, 200 megawattos turbinája pedig a KGST-piacon máris versenyképes és igen keresett, az olyan óriás energetikai iparral rendelkező partner mellett is, mint például a Szovjetunió.

Turbinák, kazánok

Változott persze más is, és akik odafigyelnek, néha értetlenül megcsóválják a fejüket. A régebben — még a felszabadulás után is jó darabig — szerteágazó termékstruktúra máig jórészt a *főgyártmányokra* szűkült, engedve a gazdasági kényszerűségnek: turbinák, vegyipari és élelmiszeripari berendezések, valamint az ipari kazánok teszik ki az itt gyártott termékek 90 százalékát. Ez maradt, ezekre van szükség manapság.

És a híres munkásdinasztiák? Kísérőm, Istvánffy Lóránt mérnök azt mondja: már nincs sok belőlük. A gyár, ahová régen csak roppant rokoni protekcióval, számos rostán átszűrve lehetett bejutni, *ma bér gondokkal, létszámgondokkal küzd*, mint csaknem minden budapesti nagyüzem. A második, harmadik műszakra fontos területeken nem kapni embert. Láttam a gyár utcai hirdetőtábláját: hosszú lajstrom sorolja, hogy milyen szakmunkások kellenének, s a ki nem mondott, de gyakran átgondolt feltételes mód sokat elárul. A Láng Gépgyár tavaly nem tudott fizetni nyereség-részesedést, mindent elvitt évközben a bérfejlesztés, az eszközökötési járulékok.

A gyárnak több fronton kellett elveszítene a csatát, hogy a megmaradó területen annál inkább szilárdan megvehesse a lábát: mindenestre nem fellegvára immár, csak tiszties derékhada a Váci úti izgalmas folyamatoknak. Hajdani glóriáját kék színű neonfelirat imitálja, amely szerint 1868-ban mozdult valami a mostani Bajcsy-Zsilinszky úti piszkos, zsúfolt kis műhely mélyén, egy Láng László nevű ember erélyes intése nyomán, és a műhely száz éven át óriássá nőtte ki magát, tisztességgel tudta képviselni a hazai ipart a bírálni mindig kész külföld előtt.

Mondja hát meg valaki, mégis, mi az a kis szorongás-féle, amit itt érzünk az esőben, a szürke homlokzatok alatt? Kívánság? Nosztalgia? Tisztelet a kéznek, mely söröskorsót, vasakat és olykor fegyvert szorít?

Tisztelet a munkának

Választ keresek járom a Láng-gyári csarnokokat, ismerkedem az arcokkal, a mozdulatokkal, amelyek nemcsak egyszerű önmagukkal, hanem száz meg száz társukkal azonosak s feltűnés nélkül alkotják együttesen azt, amit számérmezes gyűjtőfogalommal *munkának* hívunk. Végzőjüket pedig munkásnak nevezzük: munkások azok, akik ott hegesztenek (mindig is ott hegesztettek, évszázada már) az óriás csövek, tartályok belsejében, arcukat ormóttan maszkkal védve a perzselő szikráktól, mintha csak egymáshoz való, végtelen hasonlatosságukat akarnák megerősíteni, s amikor hazafelé mennek, villamosuk ablakán az ázott korom húz csíkokat. Ilyen egyszerű? Munkás az is, aki az első vasárnapias napsütésben fehér inget ölt, felviszi kislát a Halászbástyára s ahogy végighordozza tekintetét a tájon; a csipkés házak, tornyok, irodaépületek fölött, kinyújtja kezét és a külváros keményerdejében megkeresve azt a bizonyos eltéveszthetetlen kettőt, azt mondja a gyerekeknek csendesen:

— Nézd, az ott a mi gyárunk, ott dolgozik apuka.

És a gyerek bölint, bár jobban érdekli az a kis sportkocsi, amely fürgén kanyarg felfelé a szerpentinon, tudja a márkáját, az évjáratát, és ő is szeretne egy ilyet, ha felnő, igaz, hogy addig még sok évnek kell eltelnie.